

Atviras laiškas

LR Seimo nariams, LR Vyriausybei, elektros energijos vartotojams ir organizacijoms

2022 06 09

Nacionalinė vartotojų konfederacija, Lietuvos vartotojų institutas, Lietuvos nacionalinė vartotojų federacija, Lietuvos žmogaus teisių asociacija, atstovaudamos, visų pirma pažeidžiamų vartotojų interesams, kreipiasi į Seimą ir Vyriausybę dėl vartotojams nuostolingos elektros rinkos liberalizavimo.

Ši reforma vykdoma labai nepalankiu metu, tvyrant didelei tarptautinei įtampai dėl karo Ukrainoje, Europos bei Vakarų valstybėms siekiant kuo greičiau atsisakyti naftos ir dujų importo iš agresorės Rusijos, kas įtakoja drastišką kuro ir energijos kainų kilimą.

Deja, Lietuvos valdžia, nepaisydama paprastų žmonių interesų, neatsižvelgdama į smarkiai išaugusias maisto, kuro kainas, nesitardama su visuomene, vartotojų organizacijomis, pasirinko prievartinį vartotojų išvymą iš visuomeninio pas nepriklausomus tiekėjus. Buitiniai elektros vartotojai spaudžiami kuo greičiau „pasirinkti“ nepriklausomą elektros tiekėją gąsdinant didelėmis elektros kainomis ateityje ir net atjungimu nuo elektros tinklo, jei pastarieji nepasirinks „nepriklausomų“ elektros tiekėjų, nutylėdami tai, jog Lietuvoje yra daug socialiai pažeidžiamų vartotojų, kuriems ES teisės aktai draudžia atjungti elektros energiją.

Konkurencija yra efektyvios rinkos ekonomikos pamatas, tačiau šiuo atveju, kai visi nepriklausomi tiekėjai perka elektrą toje pačioje biržoje, o savų elektros gamybos pajėgumų naujieji tarpininkai neturi, prielaidų efektyviai konkurencijai tiesiog nėra. Todėl tokią reformą reikėtų vadinti konkurencijos imitacija ir valstybinio elektros tiekimo savanoriška kapituliacija. Ką tokia reforma duoda vartotojams? Tik jų ekonominės padėties pablogėjimą, ką šiandien patogu nurašyti į nuostolius dėl karo Ukrainoje.

Direktyvoje 2019/944/EU teigiama, kad vartotojai turi „teisę“, bet ne prievolę pasirinkti tiekėją. Joje pabrėžiama, jog vartotojai turi gauti pakankamai informacijos, kad sugebėtų pasirinkti elektros tiekėją, geriausiai atitinkantį jų poreikius, tačiau šį raštą pasirašiusios vartotojų organizacijos šiuo metu gauna ypatingai daug paklausimų bei skundų (www.vartotojuskundai.lt, vartotojai.lt, pozicija.org) būtent dėl valdžios ir tiekėjų raginimų pasirinkti elektros tiekėją, vartotojai pagrįstai abejoja, kad kaina bus tokia, kokią siūlo tiekėjai ir t.t. Tai reiškia, kad Vyriausybės parengtas 2020 05 15 d. „Vartotojų informavimo apie elektros energijos rinkos liberalizavimą ir jo procesą planas“ žlugo.

Oficialiai įtvirtintame reguliavime matome prievartinio išvaymo pas nepriklausomus tiekėjus su sankcijomis ir grasinimais požymius ir tokiu būdu grubiai pažeidžiamas vartotojų teises. Esame įsitikinę, jog tai ir žmogaus teisių pažeidimas.

Už vartotojų teisių ir interesų gynimą yra atsakinga LR Teisingumo ministerija. Nacionalinė vartotojų konfederacija siūlė LR Teisingumo ministerijai priemones pažaboti maisto ir energetikos kainų augimą, tačiau LR Teisingumo ministrė Evelina Dobrovolska jas ignoravo, o savų, esminių iniciatyvų kaip pagerinti vartotojų teisių gynimą, taip ir nepasiūlė.

Kadangi Direktyvoje 2019/944/EU pabrėžiama, kad priimant teisės aktus šioje srityje reikia konsultuotis su vartotojų organizacijomis, todėl reikalaujame iš Seimo ir Vyriausybės:

- 1) Atsisakyti spaudimo elektros vartotojams kuo greičiau sudaryti sutartis su nepriklausomais tiekėjais,
- 2) Atidėti antrąjį elektros rinkos liberalizavimo etapą. Vartotojams palankiausia būtų, jeigu galutiniai sutarčių terminai nebūtų nustatyti iš viso, nes rinkdamiesi tiekėją jie turi būti įsitikinę, jog turės realias galimybes pasinaudoti rinkos liberalizavimo galimybėmis ir įsigyti produktą už palankiausią kainą.
- 3) Nesuvaržyti rinkos ir nenaikinti valstybinio elektros tiekėjo, kurio funkcijas iki šiol vykdo ESO. Kuo daugiau tiekėjų konkuruos rinkoje, tuo daugiau pasirinkimo turės vartotojas. Požiūris, kad elektros rinkoje valstybinis tiekėjas negali dirbti efektyviai, yra klaidingas. Valstybinis tiekėjas paskatintų konkurenciją, ko dabartinėje reformoje trūksta. Nepriklausomi tiekėjai turėtų įrodyti, kad elektros rinkoje privatus kapitalas dirba efektyviau už valstybinį. Jei taip atsitiks, nepriklausomi tiekėjai pritrauks klientus, jei ne, - bankrutuos. Tai nuspręš vartotojai, vertindami tiekėjų pasiūlymus klientams.
- 4) Valdžios įstaigos turi organizuoti sąžiningą ir kokybišką vartotojų švietimą, kurį vykdytų ne suinteresuoti tiekėjai, kaip yra šiuo metu, o vartotojų interesus atstovaujanti organizacija.
- 5) Peržiūrėti Nacionalinę energetikos strategiją tikslu padidinti šalyje pagamintos ir rinkoje konkurencingos elektros apimtį ir nesiremti vien tik importuojama elektra, kas daro šalies ekonomiką labai priklausomą nuo išorinių aplinkybių. Tuo tikslu atnaujinti diskusijas dėl atominės elektrinės statybos. Tokia elektrinė komplekse su išplėtotais, decentralizuotais atsinaujinančios energijos šaltiniais galėtų sudaryti stabilų ir patikimą šalies energetinės sistemos pagrindą.

Manome, kad iki šiol neapsisprendę ir neturintys pakankamai informacijos dėl elektros tiekėjų siūlomų planų ir sutarčių elektros vartotojai neturėtų neapgalvotai rinktis tai, ko jie gerai nesupranta ir atidėti savo sprendimą iki tol, kol turės visą jam pagrįsti reikalingą informaciją. Valdžia neturi taikyti kokių nors grasinimų ar sankcijų tokiems iki nustatytų datų neapsisprendusiems vartotojams.

Nacionalinės vartotojų konfederacijos tarybos vadovė,

Lietuvos nacionalinės vartotojų federacijos prezidentė

Lietuvos vartotojų instituto prezidentė

Lietuvos žmogaus teisių asociacijos pirmininkas

Alvita Armanavičienė

Zita Čeponytė

Vytautas Budnikas